

ПРОТИДІЇ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПУ

Досліджено актуальні проблеми сучасності України, які загрожують національній безпеці та конституційному ладу держави. Розглянуто шляхи створення ефективної національної системи протидії легалізації кримінальних доходів.

Ключові слова: безпека, економічна безпека держави, фінансові злочини, тінізація економіки.

Постановка проблеми. Одним із актуальних питань щодо інтеграції в Європу є протидія фінансовим злочинам, відмивання грошей та злочини у транснаціональній сфері. Інтеграція нашої держави у світовий економічний простір практично неможлива без створення ефективної національної системи протидії легалізації кримінальних доходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на те, що в економічній літературі обмежена кількість наукових праць з цієї проблематики, у дослідженні протидії фінансовим злочинам у системі економічної безпеки треба спиратися на праці таких науковців, як В.А. Предборський, Я.А. Гончарук, А.І. Мокій, М.І. Флейчук, З.С. Варналій, З.З. Гудзій, В.І. Франчук, М.І. Мельник, Ю.І. Дмитрик, Д.І. Йосифович, І.В. Красницький, С.В. Якимов [1-7]. Але доволі обмеженими є дослідження щодо рівня тінізації економіки, масштабів та динаміки ведення іноземного бізнесу в країні, іноземного інвестування тощо.

Мета дослідження. Визначити передумови поширення тінізації економічних відносин та протидії фінансовим злочинам на шляху інтеграції України в Європу.

Виклад основного матеріалу. Протидія фінансовим злочинам є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, вирішення якої для України є надзвичайно важливою і складною справою, що загрожують національній безпеці та конституційному ладу держави.

Загалом, ця протидія стає невід'ємною частиною сучасного державного і суспільного механізму, пронизуючи всі його структури та рівні. У щорічному міжнародному рейтингу серед країн, Україна за "Індексом сприйняття корупції – 2010" посідає 134 місце серед 178 країн, а за "Індексом економічної свободи – 2011" – 164 з 179 країн, де отримала назву "задушеної економіки" [1]. За міжнародною організацією "Трансперенсі Інтернешнл" ("Transparency International") на 19 січня 2011 р., Україна отримала 2,4 з 10 можливих балів. Разом з Україною 134 позицію розділили: Азербайджан, Бангладеш, Гондурас, Нігерія, Філіппіни, Сьєрра-Леоне і Зімбабве.

Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO) на чолі з його президентом Драго Кос у Києві, зауважили, що Україна не бере в рахунок попередніх рекомендацій GRECO і не виконала жодних з 28 висновків, які затвердили у звіті міжнародні експерти для боротьби з корупцією в країні.

Рада Європи тепер сумнівається за доцільність розміщення коштів на другий Проект антикорупційної UPAC України. Для цього пропонується залучити іноземних інвесторів для створення Альянсу бізнесу, уряд України і

розвідку, які будуть реагувати на дії проявів корупції. Група держав проти корупції (GRECO) була створена більш ніж десять років тому на Раді Європи. Ця структура допомагає ідентифікувати недоліки національної антикорупційної політики. Вона також забезпечує форум для обміну досвідом роботи у сфері профілактики та виявлення корупції.

Досліджуючи різні аспекти суспільних відносин через призму корупційності владних структур, М.І. Мельник виділив низку показників, в яких проявляється корелятивний зв'язок між певними процесами, явищами тощо та рівнем, структурою і динамікою корупції.

Це, зокрема: рівень тінізації економіки; обсяг неофіційних доходів населення; частка готівки, яка перебуває у позабанковому обігу; існуючі "ножиці" між обсягом та характером господарської діяльності та її офіційними результатами; масштаби та динаміка ведення іноземного бізнесу в країні, іноземного інвестування, надання їй іншої фінансової допомоги; стан із дотриманням прав і свобод людини і громадянина; рівень довіри громадян до влади; їх психологічне ставлення до корупції як явища [2, с. 28].

Головним напрямком України як правової держави щодо свого розвитку є інтеграція до Європи. Безумовно, одним із перших кроків на цьому шляху є адаптація законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу.

Передумови поширення тінізації економічних відносин в Україні виникли ще за часів колишнього СРСР. Особливо стрімким було нагромадження тіньових капіталів за роки так званої перебудови (1985-1991 рр.). Внаслідок зі здобуттям незалежності Україна отримала у спадок уже сформований тіньовий сектор. Додаткові умови для розвитку тіньової кримінальної діяльності створювали спотворена галузева та регіональна структура економіки, її надмірна монополізація. Позначилися й відчутні помилки у здійсненні реформ, зокрема тих, що стосувалися прискореної лібералізації та приватизаційних процесів, розбудови фінансового сектору.

Щодо законодавчих важелів, які використовує Україна для протидії відмиванню брудних грошей, то до них можна віднести Кримінальний кодекс, який передбачає карну відповідальність за діяльність, пов'язану з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом. В Україні створений і постійно діє Координаційний комітет з боротьби з організованою злочинністю і корупцією. До його компетенції, крім зазначених у самій назві завдань, входить також боротьба з відмиванням брудних грошей.

Реальний вплив на формування нинішньої економічної структури та майбутнього господарського середовища Європи Україна може здійснити шляхом динамічного розвитку та диверсифікації насамперед тих галузей економіки, що мають порівнянні й конкурентні переваги та є взаємодоповнюваними щодо європейських країн. Йдеться насамперед про машинобудівний і гірничо-металургійний комплекси, високотехнологічні виробництва, агропромислову сферу, транзитні перевезення, рекреаційно-туристичну галузь, фінансові й банківські послуги [3, с. 592].

Надмірне оподаткування та недосконалість системи оподаткування також спровокували процеси значної "тінізації" економіки України. Сам термін "тіньова економіка" визначає ту її частину, яка ухиляється від сплати подат-

ків. Виходячи з цього пропоновані заходи з "детінізації" економіки умовно потрібно поділити таким чином:

- удосконалення системи оподаткування, зменшення податкового тиску;
- посилення контролю держави за фінансовими та товарними потоками суб'єктів господарської діяльності, зробивши його дієвим, – це дало б можливість збільшити обсяги податкових надходжень;
- посилення адміністративної, фінансової та кримінальної відповідальності за несплату податків, або навпаки – амністувати "тіньові" доходи з одночасним поліпшенням умов оподаткування [4, с. 84].

Головна проблема полягає в тому, що "злочинці брудних грошей" повсякчас винаходять нові способи перетворення злочинних грошей в цілком легальні. Сучасні злочинці за розвитком ідей і технологій завжди йдуть на крок уперед правоохоронних структур, покликаних з ними боротися. Шахраї регулярно змінюють і валюту, і способи легалізації грошей, а також використовують міжнародні фінансові організації для відмивання нелегальних коштів.

Основні способи відмивання ефективно можуть використовувати злочинці в усіх сферах економіки, особливо у фінансовому секторі, зовнішньоекономічній діяльності та промисловості.

Зокрема до основних правопорушень у фінансовій системі України належать протиправні кредитні операції та махінації з використанням бюджетних коштів. Зазвичай, для здійснення махінацій застосовується підроблена та сфальсифікована документація (бухгалтерська звітність, паспорти тощо), використовуються "компанії-оболонки".

Особливо "популярними" для відмивання грошей як в Україні, так і в світі залишаються кредитні та фінансові установи. Переважно для своїх махінацій "злочинці брудних грошей" використовують банки нерозвинених країн, де законодавства з боротьби з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом, або взагалі немає, або працює лише формально. Нелегальні фінанси вкладаються в депозити, цінні папери й навіть страхові поліси. Шляхи вивозу капіталу можуть бути різними. Це і фізичне переміщення готівки за кордон, і укладання зовнішньоекономічних контрактів щодо імпорту товарів, послуг, прав інтелектуальної власності, використання схем із залученням офшорних компаній. Як наслідок – для України протягом останніх років набули загальнодержавного характеру проблеми, пов'язані з відмиванням коштів через офшорні зони та незаконна компенсація відшкодуванням ПДВ.

Головною загрозою економічній безпеці є те, що ми створили відкрити економіку, яка значною мірою є тіньовою. Відкрита модель тіньової економіки провокує низку похідних загроз у сфері фінансової безпеки:

- деградація легальної економіки;
- вивезення за кордон тіньових капіталів, заощаджень і нагромаджень;
- скорочення можливостей бюджету і підприємств вимагає іноземних кредитів, які за умов корупції спрямовуються у тіньовий сектор і повертаються за кордон у вигляді капіталу окремих осіб; утворений таким чином зовнішній борг обслуговується за рахунок бюджету (держбюджет "приватизується" тіньовим сектором і навіть справа формування бюджету переходить до рук лобістів);
- іноземний сектор не робить інвестицій в економіку країни, а заощаджує отриманий тіньовий капітал під відсотки [4, с. 85].

Якщо економіка США зазнала значних змін, передусім у банківсько-фінансовому секторі, будівництві, автомобілебудуванні, то в Україні – все по-старому.

Деградація легальної економіки, як загроза у сфері фінансової безпеки – це перша структурна криза української економіки. Водночас, це криза переходу від нинішньої системи індустріального виробництва до нової системи виробництва – постіндустріального. Масштабність цих процесів зумовлює їх тривалий характер. Багато існуючих галузей просто зникнуть. Замість них з'являться нові сектори економіки. Цей процес змінить розуміння багатства і могутності, геополітичні оцінки і пріоритети.

У найближчі 7, максимум 10 років, Україна повинна сформувати кістяк нової економіки. Потім вікно можливостей закриється, і їй доведеться для модернізації витратити набагато більші ресурси, отримавши значно менші результати. А якщо враховувати, що такими ресурсами ми не володіємо і не будемо їх мати в найближчі десятиліття, то ми ризикуємо безнадійно відстати від світових процесів розвитку.

Без докорінного реформування у протидії фінансовим злочинам, яке є одним з найактуальніших соціальних проблем сучасності системи державного управління, подолати цей опір буде не можливо. Крім того, наша економіка інтенсивно покладалась на резерви в іноземній валюті для підтримки економічного розвитку, що призвело до значного довготермінового дефіциту рахунків поточних операцій. Значна його частина фінансувалася за рахунок припливу капіталу, який не створює заборгованості, – прямих іноземних інвестицій. Одночасно зростали зовнішні запозичення, особливо з боку приватного сектору економіки. Іноземне фінансування підтримувало зростання кредитів в іноземній валюті навіть для позичальників, які не отримують доходів в іноземній валюті.

Легкий доступ до дешевого фінансування і високі ціни на споживчі товари пом'якшили необхідність енергійного втілення в життя важких реформ інфраструктури, комунальних підприємств, освіти, охорони здоров'я, безпеки суспільства.

Заможні верстви населення контролюють економічну ситуацію та спрямовують фінансові потоки за кордон, де вони працюють з більшою ефективністю. Бідні верстви, не зайняті в деградованому легальному виробництві, змушені: пропонувати робочу силу тіньовому сектору та експортувати її за кордон; жити на державну допомогу із соціального захисту, яка весь час зменшується. Посилюється розшарування суспільства, що призводить до конкуренції між класами за контроль над державою і зростання соціального напруження [4, с. 86].

Для забезпечення виходу економіки з тіні в Україні можливий тільки за умов стимулювання з боку держави процесів легальних заощаджень і нагромаджень середнього класу. Україна поступово повертає довіру міжнародних фінансових інститутів, бо своєчасно виконує свої боргові зобов'язання. Так, у 2010 р. Україна повернула довіру не тільки міжнародних фінансових інститутів, але й інвесторів. Виконання зобов'язань перед кредиторами свідчить передусім про те, що економіка України поступово долає наслідки економічної кризи і починає наповнювати держбюджет.

Ефективність легалізації економіки та пов'язаної з цим системної протидії корупції залежить від дотримання таких концептуальних принципів, як: наукова обґрунтованість, системність, послідовність, врахування інтересів усіх верств населення, задіяних у неофіційній господарській діяльності. Системний характер заходів легалізації господарства чи протидії корупції зумовлений тим, що ці негативні явища стосуються соціально-економічної системи країни [5, с. 571].

У січні-лютому 2011 р. на погашення і виплату відсотків за державним боргом було витрачено 7,32 млрд грн. Витрати на обслуговування держборгу становили 1,5 млрд грн, зокрема за внутрішнім – 1 млрд 9,9 млн грн, за зовнішнім – 495,1 млн грн. Держбюджет – 2011 передбачає залучення країною за рахунок розміщення облігацій державної зовнішньої позики 4,5 млрд дол., а також 500 млн дол. – від Світового банку [6].

Бюджетне і податкове регулювання – один із двох класичних методів впливу держави на фінансову безпеку. Одним із показників, що характеризує бюджет держави, є відношення обсягу бюджету до ВВП [4, с. 24].

Реальний валовий внутрішній продукт України в січні 2011 р. зріс, порівняно з січнем 2010 р., на 5,1 %. ВВП України в 2010 р. зріс, згідно з попередніми даними Держстату, на 4,2 %, а його номінальне значення збільшилося на 18,9 % і досягло 1 трлн 85,935 млрд грн. При цьому в четвертому кварталі 2010 р. темпи його зростання уповільнилися до 3 % з 3,5 % у третьому кварталі і 6 % – у другому. Прогнозується зростання номінального ВВП в 2011 р. до 1,253 трлн грн, реального ВВП – 4,5 % [7].

На думку експертів, тіньові структури контролюють більше половини ВВП України, значну частку торгово-фінансових операцій. Від обсягів тіньової економіки залежить суверенітет України, бо для тіньовиків незалежність України не має цінності [4, с. 84].

Висновки. Отже, наша держава з ринковою економікою пройшла через процедуру самодіагностики. Те, що нам вдалося витримати найбільш негативні сценарії розвитку подій, мабуть, ще більш ускладнює початок такого процесу. Україні необхідно знайти власний шлях для повернення не тільки до швидкого економічного відновлення, але й до більш безпечного і сталого зростання.

Перспективи подальших досліджень. У наш час фінансова безпека, як складова економічної безпеки держави стала більш вразливою через втрату конкурентоспроможності, слабкого управління і відсутності прозорості, а це передусім зумовлює необхідність подальших досліджень щодо шляхів створення ефективної національної системи протидії легалізації фінансових злочинів.

Література

1. **Global Risks** Report 2011 Sixth Edition. An initiative of the Risk Response Network. World Economic Forum in collaboration with: Marsh & McLennan Companies, Swiss Reinsurance Company, Wharton Center for Risk Management, University of Pennsylvania, Zurich Financial Services. World Economic Forum, January 2011.

2. **Протидія** корупційній злочинності в Україні : навч. посібн. / Ю.І. Дмитрик, Д.І. Йосифович, І.В. Красницький, С.І. Мельник, Є.В. Пряхін, С.В. Якимова / за заг. ред. І.В. Красницького. – Львів : Вид-во Львів. ДУВС, 2010. – 308 с.

3. **Економічна безпека** : навч. посібн. / за ред. З.С. Варналія. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 647 с.
4. **Сухоруков А.І.** Фінансова безпека держави : навч. посібн. / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 192 с.
5. **Флейчук М.І.** Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М.І. Флейчук. – Львів : Вид-во "Ахілл", 2008. – 660 с.
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.delo.ua/>
7. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.interfax.com.ua/>

Наконечная Н.В. Противодействие финансовым преступлениям на пути интеграции Украины в Европу

Исследованы актуальные проблемы современности Украины, которые угрожают национальной безопасности и конституционному строю государства. Рассмотрены пути создания эффективной национальной системы противодействия легализации криминальных доходов.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность государства, финансовые преступления, тенезация экономики.

Nakonechna N.V. To counteraction financial crimes on way of integration of Ukraine to Europe

Investigational issues of the day of contemporaneity of Ukraine, which threaten national safety and constitutional line-up of the state. The ways of creation of the effective national system of counteraction legalization of criminal profits are considered.

Keywords: security, economic security of the state, financial crimes, tinizaciya of economy.

УДК 331.101 **Магістр Ю.Б. Панас; доц. І.А. Лапишина, канд. екон. наук – Львівська КА**

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ З УКРАЇНИ

Одним із головних причин міжнародної імміграції є світова криза. Проаналізовано вплив світової фінансової кризи економіки на трудову міграцію з України за кордон.

Ключові слова: іноземна трудова міграція, фінансова та економічна світова криза, безробіття, трудові переселенці.

Вступ. У сучасних умовах домінуючу роль у міжнародних відносинах відіграє глобалізація, одним із проявів якої виступає міжнародна міграція робочої сили. Дедалі більшої вагомості та поширення набуває переміщення трудових ресурсів, яке зумовлене різноманітними чинниками, такими як соціально-економічні, військові, етнічні чи релігійні. Останнім часом важливість дослідження міграційних процесів зумовлена стрімким зростанням їх масштабів, збільшенням інтенсивності, поширенням на всю територію нашої країни, вагомим впливом на її економічний та соціальний розвиток [3].

У науковій літературі є безліч думок щодо визначення поняття міжнародної трудової міграції, а саме терміна "міжнародна трудова міграція". Так, М. Бублій пропонує розрізняти поняття "міграція робочої сили" та "трудова міграція", вважаючи останню вужчим поняттям [2, с. 4]. Водночас О. Київець розглядає міжнародну трудову міграцію як один з видів міжнародної міграції населення, що характеризується переміщенням робочої сили на тимчасову